

Tatjana Hojan
Ljubljana

MLADINSKI LIST ZVONČEK (1900–1939)

O mladinskem listu Zvonček, ki je bil ustanovljen pred sto leti, je bilo doslej napisano več o njegovi ustanovitvi, vzrokih zanjo, njegovih kritikah in podatkih o številu naročnikov in njegovem finančnem stanju.¹

Tokrat bom o tem navedla le glavne podatke. List je začela izdajati učiteljska organizacija Zaveza slovenskih učiteljskih društev. Do leta 1929 ga je urejal učitelj in literat Engelbert Gangl, kasneje ga je prevzel poseben konzorcij *Zvončka*, urejal pa profesor in mladinski pisatelj dr. Pavel Karlin. **Tokrat si bomo bolj podrobno ogledali vsebino glavnih treh rubrik v *Zvončku*, to so pesmi, povesti in poučni spisi.** Zvonček je izhajal štirideset let, zato ga bom razdelila na štiri obdobja po deset let. Urednik Gangl je že v prvi številki v naslovni pesmi *Pozdrav* napovedal Zvončkov program: »Zdaj bom učen, zdaj moder, zdaj za šalo in smeh.«

V prvem desetletju so v *Zvončku* objavljali pesmi tudi uveljavljeni pesniki. Med njimi so bili: Oton Župančič, Cvetko Golar, Vida Jeraj in Ljudmila Poljanec. S pesmimi pa so sodelovali še: Fran Žgur, Josip Vandot, Fran Ločniškar, Anton Medved in še nekateri manj znani. Leta 1903 so ponatisnili pesem Frana Levstika *Pedenj-človek in laket-brada, kako sta se metala*. Objavili so jo, ker je Hinko Smrekar takrat k njej narisal duhovito risbo. Naj že v začetku napišem, da žal ni obveljala urednikova pripomba ob sklepu četrtega letnika *Zvončka*, kjer piše, da so slovenski pisatelji in umetniki napolnili štiri letnike *Zvončka* s »premnogimi lepimi svojimi plodovi, ki imajo trajno vrednost.« Od pesmi izstopajo predvsem Župančičeve, ki jih je kasneje objavil tudi v knjigah *Pisanice* in *Ciciban*, na primer: v letniku 1900 *Da mi je biti drevo, Zlata ptička, Breza in hrast, Kralj Matjaž ter Sneguljčica* in *Divji mož* iz leta 1901. Znana in skoraj že ponarodela je pesem Vide Jerajeve *Večer za vasjo* iz leta 1904, lepa je tudi njena pesem *Uspavanka* v letniku 1901, izstopajo še pesmi Josipa Murna Aleksandra *Vlahi*, Cvetka Golarja *Mak* iz leta 1904 in Frana Ločniškarja *Nočno slovo* iz leta 1906. Sicer so pesmi v glavnem prigodnice, opevajo otroške igre in naravo. Mnogo jih je posvečenih tudi šoli. Po svoji vedrini izstopata Ganglova *V šolo!* iz leta 1906 in Frana Žgurja *Nezgoda Dolgobradova* iz leta 1900. Zelo posrečena je tudi pesmica Ludvika Černeja iz leta 1909 *Pikica na »i.«* Tudi prozni sestavki v prvem letniku so predvsem poučevali, kar je urednik v svojih uvodih k novim letnikom *Zvončka* posebej poudarjal. Največ so jih pisali: Ivo Trošt,

¹ Tatjana Hojan: *Zvonček (1900–1939)*. – *Kaj bereta slovenski učitelj in učenec*. Ljubljana, 1999, str. 60–72.

Andrej Rape, Ivan Stukelj, Fran Rojec, Pavel Flere, Josip Kostanjevec, Franc Črnagoj, Anton Pesek, Mara Tavčar in drugi. Veliko je bilo moralističnih zgodb, v katerih je dobrota poplačana, hudobija, porednost in predrznost pa kaznovane. Številne zgodbe govorijo tudi o otrocih, ki so umrli ali pa so jim umrle matere. Veliko je pripovedi o dijakih, ki so se prišli šolat v mesto in se bolj ali manj uspešno življali v novo okolje. Mnogi avtorji so bili po poklicu učitelji, zato so se jim najbolj posrečile zgodbe iz šolskega življenja in po resničnih dogodkih. Taka je zgodba Pavla Flereta *Vojska* (objavljena v letniku 1903), v kateri opisuje pohod učencev in učiteljev na Rožnik, kamor so odšli uničevati rjave hrošče; Vilko Mazi pa je leta 1907 predstavil vedrega šolarja Janka. Fran Rojec je od letnika 1905 do 1907 objavljал *Križe in težave iz mojih dijaških let*. Kot trinajstleten deček je moral v ljubljansko šolo na Grabnu v drugi razred osnovne šole. Opisuje tegobe s sošolci, učitelji, dijaško gospodinjo, kosilom v Ljudski kuhinji in z boleznijo – »kozami.« Izstopa črtica Ivana Cankarja *Mater je zatajil* iz leta 1902. Zanimivo je, da je v istem letniku objavil zgodbo o žagi tudi kasnejši literarni zgodovinar Ivan Prijatelj. Pavle Flere je v letniku 1905 objavil zgodbo *Kurenti*, povezano z ljudskimi običaji, Anton Hren pa 1907 pravljico *Zakaj hodijo Kranjci po svetu za denarjem?* Pozornost vzbudita vedri zgodbi Ivana Trošta iz letnika 1905. *Ah, to je šlo!* pripoveduje o otroškem veselju na saneh, *Budnica* pa o tem, kako so vaščani pozabili zaigrati županu podoknico, pa so to popravili z budnico. V letniku 1905 je bilo objavljenih pet najboljših nalog učencev iz šolskih zvezkov. Urednik je večkrat napisal, da želi *Zvonček* bralce seznanjati tudi s slovanskimi avtorji. V prvih letnikih so bile objavljene slovanske pravljice, večinoma češke. V letniku 1902 je prevod Tolstojeve zgodbe *Skesanec*. Do leta 1903 je izšlo še 17 kratkih pripovedi istega avtorja, leta 1901 pa povest Čehova. V letniku 1905 je objavljenih pet kratkih anonimnih ruskih zgodb. Leta 1904 so objavljene štiri La Fontainove basni. V prvih desetih letnikih je tudi nekaj dramatiziranih pripovedi. Med njimi sta igri Fedorja Gradišnika, ki ju je napisal kot štirinajst- in petnajstletnik. Prva je *Tat* v letniku 1904 in pripoveduje o učencu, ki ga po krivem obdolžijo tatvine, *Prijatelj mladine* iz leta 1905 pa je prizor iz Prešernovega življenja. Opisuje Prešernova srečanja z učenci in dijaki, ki so povzeta po spominih na Prešerna, kot jih je objavil Janez Trdina. Zanimiva je tudi igra *Skrb in smrt*, ki jo je po Ivanu Božiču priredil Julij Slapšak. Starka *Skrb* si zagotovi večno življenje s tem, da prevara Smrt, ki je prišla ponjo. Drame sta pisali v tem obdobju tudi Milica Janežič in učiteljica Marica Gregorič, vendar nista presegli vsiljive poučnosti. Poučne spise v tem desetletju so pisali predvsem profesorji: Stanislav Bevk, Matija Pirc, Makso Pirnat, Jože Reisner, zdravnik dr. Ivan Robida, časnikar Vito Jelenc, učitelji: Ivan Bajželj, Ludvik Šijanec, Jakob Dimnik, August Šabec in nekaj drugih. Sestavki so obsegali različno tematiko. Pisali so o znanih Slovencih in njihovih življenjskih jubilejih, na primer o Ivanu Vrhovcu, Simonu Rutarju, Josipu Murnu, Slomšku, Prešernu in Simonu Gregorčiču. Pisali so tudi o umrlih ustvarjalcih: pesniku Ivanu Škrjancu, Alojziju Pinu, slikarju Frančišku Dobnikarju. Predstavili so tudi tujce, ki so bili kakorkoli povezani s Slovenijo: Jana Lega in Strossmayerja. Naslednji sestavki so opisovali razne slovenske kraje in potovanja v tujino. Tako sta zelo lepo predstavljena Ljubljana in Bled ter potovanje v Rusijo. Opisane so navade drugih narodov, na primer Kitajcev, Japoncev in Rusov. Pisali so tudi o številnih živalih, rastlinah ter naravnih pojavih, na primer potresih in vulkanih, pa tudi o razstavi učil leta 1908 v Ljubljani in svetovni razstavi v Parizu leta 1900. Otroške telovadne igre sta predstavila Ivan Bajželj in Ludvik

Šijanec pod naslovom *Igrišče*. V rubriki Glasba so bile v vsakem letniku pesmi z notami. V prvih treh letnikih se je urednik pogovarjal z dopisniki v Listnici uredništva. Zelo obsežna je bila rubrika Pouk in zabava. V njej so bile kratke novice o svetovnih dogodkih in zanimivostih, pregovori, poročila o novih knjigah, kratkočasnice, rebusi, risbe za otroke, ki so jih otroci dopolnjevali. Sem je od letnika 1907 sodila tudi zelo zanimiva rubrika Kotiček gospoda Doropoljskega, prva rubrika, v katero so dopisovali otroci.²

Rubrike Glasba, Pouk in zabava in Kotiček gospoda Doropoljskega so bile tudi v vseh kasnejših letnikih revije. Največ pesmi so v drugem desetletju v *Zvončku* objavili: Engelbert Gangl, Fran Žgur, Fran Ločniškar, Fran Rojec, Andrej Rape, Hinko Medič, Janko Leban, Tone Gaspari in Karl Širok. Poleg teh avtorjev - učiteljev so pisale pesmi tudi učiteljice Ljudmila Prunk - Utva, Marija Zopf in Mara Tavčar. Zanimiv pesnik je Jože Cvelbar, po poklicu častnik, ki je leta 1916 umrl na bojišču. Uveljavljajal se je tudi pesnik Ivan Albreht, ki se je preživljal s pisanjem. Tematika pesmi se je v tem razgibanem desetletju zelo spreminjala. Še vedno je bilo zelo veliko pesmi o naravi, letnih časih in otroških igrah. Zanimive so pesmi Josipa Vandota *Zlati maj!* (1910), Frana Žgurja *Drobne pesmi* (1913) in *Jurjevanje* (1919), Ivana Albrehta *Na zimo* (1914) in Božidarja Borka *Jug* (1914). Od leta 1915 dalje pa je vsebina prenekaterih pesmi že vojna. Jože Cvelbar je napisal več pesmi o vojni, ranjenih in slutnji smrti. Istega leta so o vojni govorile pesmi Karla Široka *Žalost*, Toneta Gasparija *Pesem snegov*, Frana Žgurja *Na bojnem polju* in Frana Rojca *Vzdih*. Tega leta so ponatisnili tudi pesem Simona Gregorčiča *Soči*, leta 1916 pa pesem *Domovini*. Vojno tematiko so po letu 1918 zamenjale pesmi, ki so govorile o posledicah vojne. Takšne pesmi so pisali Vinko Klanšek, Janko Leban, predvsem pa Tone Gaspari (*Pesmi invalidov, O, Galicija!*) in Gustav Šilih (*Pesem o beli roži*). Izšle so v letniku 1919. Nekatere pesmi so nastale ob osebnih tragedijah, na primer smrti otrok (Janko Samec). Leta 1911 je Fran Erjavec prevedel Puškinovo pesem *Zlato in jeklo*. Leta 1919 so pričeli objavljati pesmi o Jugoslaviji ter izgubljeni Koroški in Primorski. Že uvodna pesem Janka Lebana *Jugoslaviji* govori o prijateljstvu med zedinjenimi tremi narodi, isti tematiki pa sta posvečeni tudi pesmi Marije Zopf *Domači grudi* in Andreja Rapeta *Mladi Jugoslovan* ter Marije Grošel *Nova pomlad*. Tone Gaspari je objavil tri pesmi o Koroški s skupnim naslovom *Korotan* ter *Pesmi z juga* o Primorski pod Italijo. O Koroški pa poje tudi pesem Marije Zopf *Neodrešena domovina* iz istega letnika ter pesem Ivana Albrehta *V Korotan!* Letnik 1917 je namesto Engelberta Gangla uredil učitelj in zvesti sodelavec *Zvončka* Ivo Trošt. Med vojno so v *Zvončku* objavljali fotografije padlih slovenskih učiteljev. Prozni sestavki v tem desetletju so bili dokaj raznovrstni. Pisali so jih nekateri že znani pisci: Pavel Flere, Ivo Trošt, Josip Vandot, Ivan Štukelj in pa nekaj novih: Tone Gaspari, Drago Humek, Karel Širok, Silvester Košutnik, Ferdo Kleinmayer, Hinko Medič, Karl Doberšek in Marica Bartol. Vsi so bili po poklicu učitelji. Poleg njih so pisali še: pisatelj in časnikar Milan Pugelj, otroška vrtnarica Antonija Germek in notar dr. Ivo Šorli. V proznih sestavkih se še vedno pojavljajo zgodbe z moralnim naukom, z motivom smrti otrok in staršev, odhoda v mestne šole, izseljenišтва; med vojno pa zgodbe o vojni in njenih posledicah; po vojni pa o novi domovini Jugoslaviji. Mnogo je tudi narodopisnih zgodb, pravljič, legend,

² Več o njej v prispevku T. Hojan *Otroci pišejo uredniku. Prosvetni delavec* 1982, št. 8, (26. 4.), str. 26.

basni. Jože Cvelbar, ki je pisal sicer predvsem pesmi, je leta 1914 objavil zgodbo *Jernejevo*, ki govori o otroških sanjah. Ivo Trošt je objavil več pravljic in basni, med drugimi: *O Krimu in Mokrcu*, *Čarobno Jezero*, *Turki na Gorenjem Igu* (1911), Hinko Medič pravljico *Stari časi* (1913), Karel Širok je v letniku 1917 objavil *Kratko basen*, Ferdo Kleinmayer leta 1918 *Nove pravljice o kralju Matjažu*, Milan Pugelj leta 1919 zgodbo o *Povodnjaku*, povodnem možu, ki si je iskal nevesto. Med drugo svetovno vojno so pisali sestavke o vojni Ivan Stukelj: *Vojakove solze* (1915), Ivo Trošt: *Izpred sovražnih topov* (1917), Pavel Flere: *Vojne skrbi našega malega* (1917), Antonija Germek: *Tržaško pismo* (1916). V njem obravnava dopisnice, ki so jih otrokom v vrtcu pisali njihovi očetje na fronti. Povojno problematiko sta obravnavala Tone Gaspari v povesti *Prvo srečanje* (1919), ki opisuje vrnitev invalida Jerneja iz Galicije, Ferdo Medič pa v zgodbi *Navijanje cen* (1918) piše, kako so se med vojno otroci od trgovcev naučili navijati cene. O bolnih otrocih in umiranju sta pisala Hinko Medič in Janko Leban, o smrti svojih dveh otrok pa je pisala Antonija Germek. Prvi je umrl zaradi bolezni, drugi pa v vojski in je pokopan v tujini. Problematiko izseljenišтва v Ameriko je obravnaval Janko Leban v povesti *Na tuji zemlji* (1919), Ivo Trošt pa je istega leta že opisoval v zgodbi novo domovino Jugoslavijo *V mejah Jugoslavije*. Poleg tega je še nekaj zanimivih zgodb z drugačno tematiko. Leta 1915 je Fran Ločniškar napisal svoje spomine na prvo učiteljico na vasi in učitelja v mestu z naslovom *Moji učitelji*. Spet so bili objavljeni tudi prispevki učencev. Največkrat so objavili prispevke učenke 5. razreda iz Hrastnika Kristine Keše. V teh letih je izhajalo več povesti v nadaljevanjih. Leta 1910 sta izšli dve zgodbi v nadaljevanjih. Fran Ločniškar je prevedel povest Teodorja Storma *Strugar Pavel Pavlovič*, Engelbert Gangl pa je napisal kratke zgodbe o dečkih z naslovom *Fantje od fare*. Leta 1911 in 1912 je izhajala humoristična pripoved učitelja Silvestra Košutnika *Premodre glave*. To so bile vesele zgodbe o vaščanih Zabržanih. V istem letniku je Dragotin Humek priredil povesti Karla Ewalda z naslovom *Majka narava pripoveduje*. Leta 1913 je izhajala planinska pripovedka Josipa Vandota *Desetnica*. Leta 1916 je dr. Ivo Šorli priredil povest Johna Habbertona *Helenina otročička* z naslovom *Bob in Tedi, dva neugnanca*. Govori o dveh živahnih in porednih, a kljub temu pristrčnih dečkih, petletnem Bobu in triletnem Tedu, ki sta svojemu stricu nakopala vrsto nevednosti. Leta 1917 je izhajala priljubljena nadaljevančka Josipa Vandota *Kekec na hudi poti*. Od tujih piscev sta izšla prevoda Čeha Karla Jaromira Erbna, poleg tega pa še nekaj prevodov anonimnih ruskih in italijanskih kratkih zgodb. Drame je pisal v tem obdobju predvsem Fran Rojec. Leta 1917 je bila objavljena njegova drama *Na razpotju*, v kateri nastopajo simbolične podobe (Nadloga, Milosrčnost, Dobra misel). Leta 1918 drama *Spoštuj starost*, v kateri družino, ki je zaničevala deda, zadene nesreča in sramota. Leta 1919 je objavil pravljlično igro s petjem *Prstan*. Poučne spise v drugem desetletju *Zvončka* so pisali: Ivo Trošt, Dragotin Humek, Ludvik Černež, Jakob Dimnik, Pavel Flere, Ferdo Kleinmayer, Hinko Medič, Josip Lapajne in Marica Bartol. Vsi so bili po poklicu učitelji. Poleg njih so sodelovali še profesorji: dr. Jakob Sket, dr. Ivan Lah, Anton Janežič, Fran Hubad in Fran Erjavec. V svojih prispevkih so predstavili: Josipa Jurčiča, Franca Močnika, Frana Levca, Davorina Jenka, Svetka Peruzzijsa, Mateja Hubada, Josipa Stritarja ob osemdesetletnici rojstva in učiteljico Agnezo Zupan ob 25-letnici poučevanja. Ob smrti Antona Medveda so ob članku objavili njegovo domoljubno pesem *Slovenska govorica*. Od tujih je bil predstavljen tudi hrvaški mladinski pisec Franjo Rudolf Magjer. Zelo veliko so pisali o cesarski družini ob smrti Franca

Jožefa, kronanju cesarja Karla IV. in cesarice Cite in o prestolonasledniku Francu Jožefu Otonu. Ob šestdesetletnici rojstva so predstavili tudi Zvončkovega upravnika Luko Jelenca in njegovo delo. Drugi poučni spisi so bili o železnici, tobaku, sladkornem trsu, morju, krompirju, ustoličenju koroških vojvod, Egipčanih, Postojnski jami; potopisi pa so predstavili nekatere slovanske dežele, Bosno, Balkan ter domače planine. Pavel Flere je v nadaljevanjih pisal o živalih, ki so živele v davnini, in predlagal razne fizikalne poskuse, ki so jih otroci lahko sami napravili, v poglavjih z naslovom *Z delom se učimo*. Drago Humek je vodil rubriko za mlade risarje in jih učil izdelovanja raznih preprostih predmetov. Zanimivo je, da so leta 1916 pisali tudi o poletnem času (premaknitvi ure), njegovih dobrih in slabih plateh.

Tretje desetletje, med leti 1920 in 1930, so Zvončkove rubrike ostale iste. Vsebinska pa se je prilagala političnim razmeram. Povsod je prevladovalo navdušenje nad zedinjenjem v skupno državo treh narodov, spomin na vojno, begunstvo in po mirovnim pogodbah izgubljeno slovensko ozemlje. *Zvonček* je od jeseni 1925 dalje izhajal od septembra do junija. Med pesniki so tudi tokrat sodelovali že stari znanci: Andrej Rape, Fran Žgur, Janko Leban, Fran Rojec, Engelbert Gangl, Marija Grošelj, Fran Ločniškar. Pojavili pa so se tudi novi: Mirko Kunčič, Gustav Strniša, Griša Koritnik, Danilo Gorinšek, Albin Čebular, Albert Širok, Vera Albreht, Anica Černež, Fran Roš in Srečko Kosovel. Večina pesnikov je bila po poklicu še vedno iz učiteljskih in profsorskih vrst. Pesmi, ki so opevale Jugoslavijo, sta v tem obdobju pisala predvsem Andrej Rape in Ivan Stukelj. Vladoarjevo družino sta v pesmih opevali predvsem Ivanka Kalin in Marija Grošelj. Žalost zaradi »neodrešene domovine«, Koroške in Primorske, so v pesmih izrazili Anica Černež, Lado Jerše, Engelbert Gangl, Albin Čebular in Tone Gaspari, ki je kar obsežen ciklus pesmi posvetil Koroški. Lepi sta pesmi Ivana Albrehta *Koroška pesem* (1923) in Alberta Široka *Pomlad na Goriškem* (1920). Prigodne pesmi, posvečene staršem in otrokom, so pisali Engelbert Gangl, Anica Černež in Marija Grošelj. Pesmi o naravi in letnih časih so pisali predvsem: Gustav Strniša (*Nevihla* [1924], *Dedek in sonce* [1922], *Zimska slika* [1923]), Ljudmila Prunk (*Še sem živ!* [1920]) ter Marija Zopf, Anica Černež in Marija Grošelj. Zabavna je otroška pesem Ivana Albrehta *Pedenj – človek korenjak* (1922) in zelo znana *Nagajivka* (1921) istega pesnika. Mirko Kunčič je v pesmih *Prošlosti* in *Mladost* (1922) izrazil hrepenenje po srečni mladosti. V letniku 1927/28 je ponatisnjena pesem Otona Župančiča iz prvega letnika *Zvončka* *Da mi je biti drevo*, leta 1924 pa je objavil pesem *Iz spominske knjige »Zlatice«*. Med avtorji proznih sestavkov naletimo poleg tistih iz prejšnjih desetletij tudi na nove iz učiteljskih in profsorskih vrst: Arnošt Adamič, Elvira Dolinar, Tone Gaspari, Mara Tavčar, Mara Lamut, Marija Wirgler, Fran Erjavec, Josip Jeras, Julij Slapšak, Ksenija Prunk in Marica Bartol. Objavljala sta tudi sodnik Fran Milčinski in pravnik dr. Fran Zbašnik. Še vedno pa je veljalo v listu načelo, naj »v mlado srce ne pride nič slabega in kvarnega; v njem se naj giblje, razvija in raste lepota in resnica, dobrota in plemenitost, da bo lep in resnicoljuben, dobrotljiv in plemenit naš bodoči rod.«³

Zato ni čudno, da so se še vedno pojavljale zgodbe z moralnim naukom, ki so jih pisali predvsem Ivo Trošt, Janko Leban in Mara Tavčar. Vsebinsko se prozni sestavki, zlasti v prvih letih tega desetletja, nanašajo na vojno, njene posledice in begunce. O tem so pisali: Tone Gaspari: *Pisma iz taborišč* (1920), Franjo Roš:

³ *Zvonček* 1921, št. 1–2, str. 48.

Zgodba o Ivančku (1920), Vilko Mazi: *Svoboda in sužnost* (1920). Mara Lamut je leta 1925 pisala o svojem učencu, ruskem beguncu Igorju, ki je kmalu umrl. Še vedno so prispevki, ki govorijo o smrti otrok. Zelo pretresljiva je resnična zgodba Vilka Mazija *Kadar bodo jabolka dozorela ...* (1927/28). Druga zvrst so pravljice in basni, ki so jih pisali Fran Črnagoj, Andrej Rape in Julij Slapšak. Ljudmila Prunk je po Andersenu priredila pravljici *Kraljična na grahu* (1920) in *Čudotvorni kresilnik* (1921), Marija Jezernik je napisala *Vilo Zlatana* (1926–27), zanimivi sta tudi pravljici Josipa Brinarja *Zakleti Kras* (1922) in Arnošta Adamiča *Kako je Bog udaril Vinski vrh* (1928–29). Prevajali so Andersena, Karla Ewalda, Kilita, G. Davidsona, Jana Kollarja, J. Jaquina, A. N. Afanasjeva, Karla Maya in Kiplinga. Fran Erjavec pa je prevedel tudi zbirko srbskih narodnih pripovedk, zamorskih narodnih pripovedk in ruskih pravljič. Največ pozornosti pa so zbujale povesti v nadaljevanjih. Leta 1920 jo je pripravil Fran Milčinski, in sicer zabavno pripoved o treh bratih *Gašpar, Miha in Baltazar*. Naslednje leto je Dragotin Humek po Karlu Ewaldu priredil *Pripovedke o dvonožcu*, ki pripovedujejo o tem, kako se je pred mnogimi leti človek začel uveljavljati v živalskem svetu. Leta 1922 je začela izhajati planinska pripoved o pogumnem dečku Kekcu, ki je imela veliko navdušenih bralcev. Leta 1923 je Ivo Trošt objavljial *Pripovedko izpod Krima*, naslednje leto pa je Josip Vandot objavil drugo nadaljevanko o Kekcu *Kekec nad samotnim breznom*, v letih 1925–26 in 1926–27 je isti pisatelj objavljial *Kocljevo osveto*. V teh dveh letnikih je izhajala tudi povest v nadaljevanjih *Deklice iz preteklosti*, ki jo je po francoskem pisatelju Jaquinu priredil Josip Jeras. V letniku 1927–28 je Julij Slapšak objavil pet narodnih pravljič z naslovom *Dovški Bržot*. Naslednje leto je dr. Fran Zbašnik v povesti *Zlat cekin* opisal pot revnega dečka, ki se je povzpel do doktorata. V dramah se med starimi avtorji še vedno pojavlja Fran Rojec, med novimi pa Tone Seliškar, dr. Ivan Lah, Karel Štrbenk, Mitja Švigelj, Roža Lucija Petelin in Nuša Rape. Po vsebini se ne razlikujejo dosti od drugih zvrsti v tem desetletju, saj obravnavajo problem begunstva (Fran Rojec: *Begunski prizor*, 1920) in izgubljenega slovenskega ozemlja (Roža Lucija Petelin: *Slovensko Kosovo*, 1927–28; Tone Gaspari: *Matjaževi hajduki*, 1923). Upanje v osvoboditev izgubljenih slovenskih pokrajin izraža tudi drama Toneta Seliškarskega *Morje plaka* (1920). V njej nastopajo Slovenija, Gorica, Istra, Dalmacija ter Jetnik in Osveta. Druga vrsta dram je posvečena Jugoslaviji in vladarjevi družini: Ivan Lah: *Ob zibelki našega prestolonaslednika* (1920) in istega avtorja *Na kraljev dan* (1926–27), Nuša Rape: *Prisega. Prizor za narodni praznik* (1926–27). Leta 1920 je Fran Rojec objavil tretje dejanje pravljíčne igre *Prstan*, dočim igra Karla Štrbenkega *Jure* (1926–27) opisuje revnega dečka, ki so ga po krivem obdolžili tatvine, on pa nato zboli in umre. Od leta 1925 so bile vse igre napisane v verzih, leta 1927–28 pa je objavljena prva igrice za gledališče lutk, in sicer *Gašperčkov junaški čin* Mitje Šviglja. Poučne spise v tem desetletju so pisali od že znanih avtorjev: dr. Ivan Lah, Janko Leban, Engelbert Gangl, Vilko Mazi, Fran Rojec, novi avtorji pa so bili: Vlado Klemenčič, Pavel Plesničar, Elvira Dolinar, Josip Korošec, Fran Vajda, Ivan Matičič, Anton Sovre, Matija Pirc in Alojzij Potočnik. Spisi so obravnavali znane osebe, med njimi: generala Maistra, Antona Martina Slomška, dr. Ivana Tavčarja, Janka Žirovnika, Otona Župančiča, Janka Lebana, Žigo Zoisa in Valentina Vodnika, od tujih pa Tomaža Masaryka, Jovana Jovanovića Zmaja, Matijo Gubca in Petra Petrovića Njegoša. Predstavljeni so bili tudi kraji v Sloveniji. Zelo obsežno sta bila predstavljena Ljubljana in Maribor pa

tudi Lendava, Kranjska gora, Dolnja Lendava, Mežica, Radovljica, Sela pri Šumberku, od tujih pa Dardanele, Koroška, Beograd, Baška in Crikvenica. Fran Rojec in Dragotin Humek sta poučevala otroke o raznih ročnih spretnostih, zbirkah hroščev, metuljev in drugih žuželk. Podrobneje so obravnavali nastanek premoga ter pojasnili pojma pravljica in pripovedka.

V četrtem desetletju izhajanja *Zvončka*, od 1930 do 1939, je bilo več sprememb. Izdal ga je konzorcij *Zvončka*, urejal pa profesor dr. Pavel Karlin. Tudi rubrike so bile drugačne. Prva rubrika *Pesmi* je bila mnogo manj obsežna kot prej, pripovednih spisov je bilo nekoliko več, nove so bile rubrike: *Kramljanje o prirodi in tehniki*, *Iz zgodovine, zemljepisja in narodopisja*, *Za pridne roke* ter *Iz mladih peres*, v katero so pisali otroci. Od prejšnjih rubrik sta ostali *Glasba* ter *Pouk* in zabava. Leta 1938 je list začel spet izhajati januarja, v letniku 1936–37 je namesto dveh prejšnjih poučnih rubrik nastala ena, imenovana *Zanimivosti iz zgodovine in zemljepisja* pa *Kramljanja o prirodi in tehniki*. Zadnji letnik 1939 pa se je spet nekoliko razlikoval, imel je le pet rubrik: 1. *Pesmi*, 2. *Pripovedni spisi*, 3. *Poučni in zabavni del*, 4. *Glasba* in 5. *Iz mladih peres*. Literarni del je bil veliko obsežnejši kot poučni. Od leta 1930 so objavljali prispevke za otroke prvih razredov, ki so imeli velike črke. Vsebino *Zvončka* v tem zadnjem desetletju je urednik napovedal in tudi uresničil v prvi številki letnika 1929–30. Med drugim je napisal: »Hodili bomo po čudovitih tujih krajih in se seznanjali z bitji in žitji, ki jim bodo toplo razkrila tajne svojega zamotanega, pisanega življenja, čudna snovanja narave. Zamislili se bomo v prelestni, čarobni svet tihih pravljič in bajk, seznanili se bomo s fantastičnimi, burnimi dogajanjem onstran naših doznavanj, pregledali in preiskali bomo skrivnosti velikih iznajdb in odkritij, prodirali bomo v globoko zemeljsko osrčje in splavali na dolge vožnje pod nebom, skozi megle in viharje. Zdaj pa zdaj se bomo ozrli tudi v davno preteklost našega naroda in se razgovorili o delu in življenju velikih tvorcev. Da se bomo vsak mesec tudi pošteno razvedrili z ugankami in drugimi lokavimi zankami, tega še oznaniti treba ni.«⁴

Med pesniki jih je v tem desetletju sodelovalo nekaj iz prejšnjih let: Andrej Rape, Gustav Strniša, Ljudmila Prunk, Vera Albreht, Vinko Bitenc, Ivan Albreht, Fran Roš, Cvetko Golar, Engelbert Gangl, Fran Ločniškar in Marija Grošelj, pojavilo pa se je tudi nekaj novih: Alfonz Gspan, Ivan Čampa, Manko Golar, Katja Špur in Venceslav Winkler. Vsebinsko je v pesmih v tem obdobju prevladovalo predvsem občudovanje narave. Zanimive so pesmi Gustava Strniše: *Jesen* (1931–32), Frana Roša: *V jesenskem soncu* (1931/32) in *Maj* (1933–34), Ivana Albrehta: *Jutro* (1936–37) in Vinka Bitenca *Zvončki* (1936–37) Engelbert Gangl je pisal pesmi o Beli Krajini, Manko Golar pa o vinskih goricah. Izšli sta dve pesmi umrlega pesnika Frana Zbašnika in v letniku 1931/32 pesmi *Burja* in *Večer* Srečka Kosovela. Ob 60. letnici pesnika Otona Župančiča leta 1938 je izšlo kar osem njegovih otroških pesmi. Bilo je kar nekaj šaljivih pesmi, med njimi so najbolj znane: Vere Albreht: *Učenjaček* (1929–30), Danila Gorinška: *Šavljivka* (1931–32), Ivana Albrehta: *Ciganska* (1931–32) in *Gorenske otroške popevke* Manice Koman (1932–33). Pojavil se je tudi socialni motiv v pesmih, ki so govorile o revščini. Ena od teh je pesem Makse Samsa *Zgodba o usmiljenju* (1931–32), Ivana Čampe: *Tiho, tiho pada sneg...* (1933–34) in Frana Ločniškarja *Sirote na Miklavževo* (1934–35). Še vedno je odmevala v pesmih tudi žalost zaradi Slovencev, ki so ostali za državnimi

⁴ Dragi koticarji! *Zvonček* 1929–30, št. 1, str. 32.

mejami. Izražena je v pesmih Ivana Albrehta: *Pismo od Soče* (1932–33), Danila Gorinška: *Tam preko ...* (1936–37) in v uvodni pesmi Ivana Laha k letniku 1938 *Zvonček cinglja ...* Prevajali so Johanna Wolfganga Goetheja, Ivana Krilova, Aleksandra Sergejeviča Puškina, Otona Julija Bierbauma in A. Bötticherja. Prozo so pisali poleg dosedanjih avtorjev tudi nekateri novi pisci, med njimi nekateri že takrat ali pa kasneje znani slovenski pisatelji. To so bili predvsem: France Bevk, Anton Ingolič, Lojze Zupanc, Ilka Vašte, pa tudi Tone Čufar, Arnošt Adamič, Ljuba Prenner, Andrej Šavli, Vida Vedral, dr. Pavel Brežnik, Davorin Ravljen, Ina Slokan, Fran Bradač in Jože Župančič. Vsebinsko so tudi med proznimi prispevki prevladovali pravljčni motivi, basni in narodopisne pripovedke. Že v prvem letniku 1929–30 so objavili povest Janeza Trdine *Hudamos*, v kateri pripoveduje o rudniku, ki je bil nekdanj na Rašici. Pravljčne povesti so pisali tudi: dr. Pavel Karlin: *Marko in čarovnice s Črnega jezera* (1929–30, Vera Albreht: *Kako je Barica premagala čarovnico* (1929–30), Ilka Vašte: *Gospodična Bucika* (1929–30), *Začarani polžek* (1933–34) Gustav Strniša: *Zlato veslo, Velikanov klobuk, Čudežno velikonočno jajce* (1931–32), Josip Vandot: *Anžek Franžek v šoli* (1934–35), France Bevk: *Peklenšček in Špela, pravljica o gori Kojci*, Ina Slokan: *Pravljica je umrla* in Fran Bradač: *Obriti prtljavec* (vse tri leta 1939). Številne belokranjske pripovedke je priredil Lojze Zupanc, Manca Koman pa zgodbo o pustnem običaju *Babo žagajo* (1932–33). Venceslav Winkler je napisal *Valptov bič* (1931–32), zgodbo o biču, ki se je bahal pred drugimi predmeti na podstrešju. Deček ga je vzel, z njim tepel druge otroke, oče pa je nato bič zažgal. Zanimive so predvsem nekatere povesti iz resničnega življenja. Dr. Fran Zbašnik je v letniku 1931–32 objavil zgodbo *Sila*. Oče hrani denar in pred sinom pove, da ga hrani za silo. Na obisk pride beračica, ki se piše Sila in deček ji izroči ves denar. Anton Debeljak je opisal v istem letniku otroštvo skladatelja Slavka Osterca. Andrej Šavli je v letniku 1931–32 napisal pretresljivo črtico *Ive s Krasa*, o dečku, ki je hodil v italijansko šolo, kjer se ni naučil slovensko, zato ga je začela doma učiti mati. Podobno problematiko je s koroške nemške šole obravnaval Vinko Bitenc v zgodbi *Robincova Trezka gre prvič v šolo* (1938). Nemška učiteljica ji ponudi čokolado, a deklica jo zavrne. Anton Ingolič je napisal *Malo lukarico* (1935–36), zgodbo o deklici, ki prodaja čebulo, da prisluži denar za šolo, in zabavno zgodbo o raztresenem šolarju *Janezek Narobesvet* (1933–34). Zabavna je tudi zgodba Ivana Albrehta: *O oslu, Toncu in novi računici* (1934–35), o dečku, ki mu osel na paši poje računico. Tone Čufar je napisal zgodbo s socialno tematiko *Ravnateljev Pubi* (1934–35). Ravnatelj sin ne mara učenja in knjig, revni sošolec Ivan pa ima veselje za študij, a je brez sredstev. France Bevk je v zgodbi *Merica* (1938) opisal revnega mlinarja, ki mu je deček prinesel mlet, in si je za plačilo vzel merico moke. Najbolj odmevne pa so bile nekatere povesti, ki so izhajale v nadaljevanjih. V letniku 1929–30 je začela izhajati kitajska pravljica *Zeleni ptič*. Po Juanu Valeri jo je priredil dr. Anton Debeljak. V letih 1929–1930, 1930–31 in 1931–32 je izhajala povest *Življenje in prigode male opice »Kaške«*. Delo poljskega pisatelja F. Ossendowskega, ki je večkrat prepotoval džunglo, je prevedel dr. Rudolf Mole. V letniku 1930–31 je Engelbert Gangl objavljaj žalostno zgodbo o kmetu in krošnjarju iz Bele Krajine z naslovom *Zlato mesto*. Marija Grošelj je objavljala zgodbo za najmlajše bralce *Bobi Nespodobi, začarani pes* v letnikih 1931–32 in 1932–33. V tem letniku in v 1933–34 sta v večih nadaljevanjih izhajali tudi pravljica Vinka Bitenca: *Ugrabljeni kraljevič* in Arnošta Adamiča *Deček iz sirotišnice*. V letniku 1933–34 je Franjo Čiček objavljaj zabavne zgodbe o Tijeku in Kijeku izpod

Pohorja. Arnošt Adamič je v letniku 1934–35 objavil povest *Koruzni frontnik Sandi*, o dečku, ki odide v svet, dela v rudniku in se končno odloči nadaljevati študij. V tem in letnikih 1935–36 in 1936–37 je Pavel Flere objavil zabavne povesti s skupnim naslovom *Pavliha*. V letniku 1936–37 je izhajala povest za najmlajše bralce *Svetovni potepuhi – Frkolinček, Martinček in Pavlinček – pri teti Dolgouhi*, ki jo je napisala Marijana Željeznova - Kokalj. Anton Ingolič pa je v tem letniku objavil zgodbo v nadaljevanjih *Trije dečki – trije junaki*. Pobegnili so v svet, si vsak po svoje prizadevali za boljše življenje, se vrnili in dobro zagospodarili. V letnikih 1938 in 1939 je izhajala pravljica Ivana Razpotnika *Skrivnost zelene jame* s podnaslovom Čudoviti doživljaji dveh dečkov. V obeh zadnjih letnikih *Zvončka* je Franjo Čiček objavil dve povesti za najmlajše, in sicer v letniku 1938 *Mihec Pihec* in 1939 *Prigode palčka Bobka*. V zadnjem desetletju je bilo zelo veliko prevedenih povesti. Med avtorji so bili poleg znanih: Kiplinga, Tolstoja, Andersena, Charlesa Dickensa, Goetheja še: Gautier, Manfred Kyber, Jelena Bilbija, J. M. Veselinović, E. Legouve, La Lamouche, P. in V. Marqueritt, Peter Filius, Sven Hedin, Joseph Delmont, Kalina Malina, Maud Lindsay, R.L. Stevenson, N. V. Rakitin in Nikolaj Rajnov. Med prevajalci zasledimo znana imena: Josip Vidmar, Anton Sovre, Mirko Rupel in Anton Debeljak. Prevedena so bile pravljice iz srbske, francoske, angleške, lužiško-srbske, bolgarske, albanske, ruske, španske, češke, poljske, švedske, japonske, kitajske, norveške in drugih književnosti. Posebne rubrike Gledališke igre v tem desetletju ni več. Kratki dramski prizori so se pojavljali med Pripovednimi spisi. Pisala sta jih Vinko Bitenc: *Kresnica krasotica* (1931–32), *Punčka iz lecta* (1932–33) in Marija Grošelj *Špelica in medvedek Nevedek* (1932–33). Sestavke o prirodi, tehniki, zgodovini, zemljepisju in ostale poučne članke so v tem desetletju pisali predvsem: Oskar Hudales, dr. Roman Savnik, dr. Fran Zbašnik, Viktor Pirnat, dr. Pavle Grošelj ter Albert Sič. Prvi je bil učitelj, drugi pa profesorji. Poleg že dose-danjih opisov tujih krajev, zgodovine raznih izumov, oseb, so bili uvedeni tudi nekateri novi prispevki. Od leta 1935–36 je izhajala Polička športnega strička, kjer je bilo veliko novic o športu. Poleg tega so od leta 1936–37 otroke poučevali o vrtnarstvu, izdelovanju raznih igrač, zanimiv pa je bil tudi slovarček tujk. Med osebami so obravnavali: Napoleona, svetega Vaclava, Frana Levstika ob 100-letnici rojstva, dr. Miroslava Tyrša in Tomasa Edisona. Med kraji je bila večkrat opisana Koroška, Srbija (Topola in Oplenac), Afrika, Tibet, Sibirija. Predstavljeni so bili Indijanci in Beduini. Pisali so o binkoštnih, božičnih in sivestrskih običajih po svetu, o zgodovini letalstva, nogometu, radiju, daljnogledu, kompasu, kulturnih rastlinah, filmu ter otroški igralki Shirley Temple. Zanimivi so sestavki o pouku pred sto leti, zgodovini svinčnika, radirke in otroških igračah.

Zvonček je v štiridesetih letih izhajanja poskušal nuditi osnovnošolski mladini zabavno in hkrati poučno branje. Imel je nekaj zvestih sodelavcev, ki so pisali vanj polnih štirideset let, oba urednika pa sta pridobila tudi nekatere znane pesnike in pisatelje. Med deli je malo zares umetniških, vendar pa marsikatera pesem in zgodba tudi danes bralcu nekaj pove. Poleg stalnih tem, ki so se pojavljale v *Zvončku* (opevanje narave, letnih časov, otroške igre, pravljice, basni in legende), so se v prispevkih zrcalile tudi takratne politične spremembe. Veliko pesmi, pripovedk in poučnih prispevkov je bilo posvečeno avstrijski, po letu 1918 pa jugoslovanski vladarski družini, številne sledi je zapustila vojna z vsemi posledicami: ranjenci, begunci, Slovenci, ki so ostali za našimi mejami. Zlasti v zadnjem desetletju je nekaj prispevkov, ki opozarjajo na vedno večji prepad med revnimi in bogatimi. Šele v

zadnjem desetletju so se solzave zgodbe z moralnim naukom umaknile zgodbam s samozavestnimi otroki, ki s svojo dobroto, iznajdljivostjo in pogumom premagujejo življenjske ovire in uspejo. Poučne rubrike so bralce seznanjale z zgodovino, tehničnimi izumi, naravnimi pojavi, rastlinami, živalmi, potopisi so bralcu približali številna slovenska mesta in pokrajine, prav tako pa tudi številne tuje dežele.

Summary

A CHILDREN'S MAGAZINE »ZVONČEK« (1900–1939)

»Zvonček«, a hundred years ago founded by a teacher's organisation, has been over four decades of publishing trying to afford primary school children an amusing and also educational reading. The article closely presents three main thematic rubrics (poems, stories and educational essays) as well as authors and their more important contributions. Among the published works there have been few really artistic ones. Today they are an interesting reading for their strong reflection of social and political circumstances